

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Het gele behang en andere verhalen

Geselecteerd, vertaald en van een nawoord voorzien
door Tjadine Stheeman

uitgeverij
ORLANDO

De vertaler en de uitgever ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *The Yellow Wall-Paper, Herland, and Selected Writings*

Oorspronkelijke uitgever Penguin Books, New York

© 2022 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam en Tjadine Stheeman

© 2022 Nawoord en selectie Tjadine Stheeman

Omslagontwerp Mariska Cock

Omslagbeeld Helene Schjerfbeck, *The Fortune-Teller (Woman in Yellow Dress)*, 1926

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 832067 5 2

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

INHOUD

Het onverwachte	7
Een uitgestorven engel	18
Het gele behang	23
Waarom ik 'Het gele behang' schreef	47
Verweven	49
De rollen omgedraaid	54
Tijd voor verandering	70
Mevrouw Elder heeft een idee	83
Word wijs	96
Als ik een man was	109
Het sanatorium van dokter Clair	117
De erfenis	130
De ontaarde moeder	143
Nawoord	155
Noot van de vertaler	173

HET ONVERWACHTE

I

‘Het is het onverwachte wat er gebeurt,’ luidt het Franse spreekwoord. Ik vind het een mooi spreekwoord, omdat het waar is, en omdat het Frans is.

Mijn naam is Edouard Charpentier.

Ik ben Amerikaan van geboorte, maar daar is alles mee gezegd. Sinds ik zuigeling was en een Franse min had, via mijn vroege kinderjaren waarin ik een Franse gouvernante had, naar mijn adolescentie waarin ik op een Franse school zat, tot aan mijn volwassenheid die ik heb gewijd aan de Franse kunst, voel ik me Frans, uit passie en vanwege mijn opvoeding.

Frankrijk – het moderne Frankrijk – en Franse kunst – de moderne Franse kunst – *j’adore!*

De academie waar ik mijn lessen volg is gloednieuw, en mijn leermeester is M. Duchesne, de grote onbekende. Deze M. Duchesne heeft drie jaar achtereen geëxposeerd in de Salon en zijn schilderijen vinden gretig aftrek, alleen weet niemand in Parijs wie hij is. We kennen zijn huis, zijn paard, zijn rijtuig, zijn bedienden en zijn tuinmuur, maar hij ziet niemand en spreekt niemand; hij heeft Parijs zelfs tijdelijk verlaten en nu bewonderen we hem op afstand.

Ik bezit een schets van de hand van de meester die ik

angstvallig koester. Het is een potloodschets van een prachtig schilderij in wording. Ik wacht er vol spanning op.

Duchesne schildert uitsluitend naar model, net als ik. Dat is de enige manier om standvastig, nauwkeurig en waarheidsgetrouw te zijn. Zonder model krijg je misschien Duitse improvisatie of Engelse huiselijkheid, maar geen moderne Franse kunst.

Het is lastig om telkens weer nieuwe modellen te vinden als je na vijf jaar hard ploeteren nog steeds student bent en je schilderijen wel francs opleveren, maar geen dollars.

Gelukkig is Georgette er nog.

Vroeger waren er ook een Emilie en een Pauline, maar nu heb ik alleen nog de aanbiddelijke Georgette.

Toegegeven, ze heeft niet veel esprit, maar wel een bevalig lichaam, en dat schilder ik na.

Georgette en ik hebben een heerlijke verstandhouding. Voor de kunstenaar zoveel beter dan een huwelijk. Dat heeft monsieur Daudet¹ slim gezien!

Antoine is mijn liefste vriend. Ik schilder samen met hem, en we zijn gelukkig. Georgette is mijn liefste model. Ik schilder haar, en we zijn gelukkig.

Dit vredige tafereeltje nu werd plotseling opgeschrikt door een brief uit Amerika.

Ik blijf daar een oudoom te hebben, ergens in de noordoostelijke punt van New England. Maine? Nee, Vermont.

En deze noordoostelijke oom lijkt, vreemd genoeg, op zijn oude dag een grote liefde voor de Franse kunst te hebben opgevat; anders kan ik niet verklaren waarom hij me na zijn dood een slordige kwart miljoen dollar heeft nagelaten

1 Alphonse Daudet, bekende Franse schrijver, die een liaison onderhield met een schildersmodel

en me door een notaris in Parijs heeft laten opsporen.

Wat een geweldige oudoom!

Maar goed, nu moet ik terug naar Amerika om de erfenis af te handelen; dat is onvermijdelijk. Ik moet Parijs achterlaten, ik moet Antoine achterlaten, ik moet Georgette achterlaten!

Is er iets verder verwijderd van Parijs dan een dorpje in Vermont? Nee, niet eens de Andamaneilanden.

En is er iets verder verwijderd van Antoine en Georgette dan de familie van achterneven en -nichten met wie ik nu verkeer?

Maar er zit er eentje bij... ah, hemels! Een achterachternichtje dat zo mooi is dat ik vergeet dat ze Amerikaans is. Ik vergeet Parijs, ik vergeet Antoine en ja, ik vergeet zelfs Georgette! Arme Georgette. Maar dit is voorbestemd.

Het bewuste nichtje is niet te vergelijken met de andere nichtjes. Ik verdiep me in haar, ik win informatie in, ik stel feiten vast.

Haar naam is Mary D. Greenleaf. Ik zal haar Marie noemen. En ze komt uit Boston.

Hoe moet ik haar, afgezien van de naam, beschrijven? Ik heb schoonheid gezien, zeker, schoonheid in vele vormen bij meisje, moeder en model, maar zo'n schoonheid als dit plattelandsmeisje ben ik nog nooit tegengekomen. Wat een figuurtje!

Nee, het woord 'figuurtje' is niet op zijn plaats, dat doet haar geen recht. Ze heeft een lichaam, het lichaam van een jonge Diana, en een lichaam en een figuurtje zijn twee heel verschillende dingen. Ik ben kunstenaar, en ik heb in Parijs gewoond, dus ik kan het weten.

De notarissen in Boston kunnen de nalatenschap heel goed zelf afhandelen, heb ik gemerkt.

Het maartse klimaat in Noord-Vermont is heerlijk. Er zijn bergen, wolken, bomen. Ik heb besloten hier een tijdje te gaan schilderen. O ja, en ik zal dat bedeesde jonge meisje mijn hulp aanbieden.

‘Nicht Marie,’ stel ik voor, ‘laat me je leren schilderen!’

‘Dat zal te lastig voor u zijn, meneer Carpenter, dat gaat veel te lang duren.’

‘Ach toe, noem me toch Edouard,’ roep ik uit. ‘We zijn tenslotte neef en nicht. Neef Edouard, alsjeblieft! En niets is lastig als jij bij me bent, Marie, in jouw gezelschap kan niets me lang genoeg duren!’

‘Dank je wel, neef Edward, maar ik wil liever geen misbruik maken van je vriendelijkheid. Bovendien blijf ik hier niet lang meer. Ik ga terug naar Boston, naar mijn tante.’

Het maartse klimaat in Boston is prettig, is mijn ervaring, en er zijn tal van bezienswaardigheden en opkomende Amerikaanse kunstenaars die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Ik zal een tijdje in Boston blijven om de notarissen die de erfenis afhandelen bij te staan; dat lijkt me noodzakelijk.

Ik ga heel vaak bij Marie op bezoek. Ik ben toch haar neef?

Ik praat met haar over het leven, over kunst, over Parijs, over monsieur Duchesne. Ik laat haar mijn dierbare schets zien.

‘Ik ben alleen niet de onbedorven bosnimf,’ zegt ze, ‘die jij je zo graag voorstelt. Ik ben ook in Parijs geweest, met mijn oom, jaren geleden.’

‘Liefste nicht,’ zeg ik, ‘zelfs als je nog nooit in Boston was geweest, had ik van je gehouden. Kom naar Parijs... samen met mij!’ En daarop moest ze lachen en wimpelde me af. Ach, ja. Ik overwoog zelfs een huwelijk op dat moment.

Ik had al snel ontdekt dat zij, zoals de meeste vrouwen, geloofde in de aloude conventies. Ik gaf haar *Kunstenaarsvrouwen*. Ze zei dat ze het had gelezen. Ze moest lachen om mij en Daudet!

Ik vertelde haar over de te gronde gerichte genieën die ik persoonlijk had gekend, maar volgens haar was een te gronde gericht genie minder erg dan een te gronde gerichte vrouw. En probeer maar eens met jonge meisjes te discussiëren!

Denk niet dat ik zonder strijd zwichtte. Ik week zelfs enige tijd uit naar New York. Dat was alleen niet ver genoeg, vrees ik. Binnen de kortste keren was ik weer terug.

Ze woont in bij een tante – mijn liefvallige kleine puriteinse! – bij een vreselijk stijfkoppige tante, en een maand lang moest ik deze twee zien te apaiseren!

Ik bezoek haar constant. Ik bedelf haar onder de bloemen. Ik neem haar mee naar de schouwburg, met tante en al. Dat leek de tante zeer te verbazen, maar ik keur de Amerikaanse informaliteit af. Nee, mijn echtgenote – en mijn echtgenote zal ze worden – dient met het uiterste respect behandeld te worden.

Nog nooit in mijn leven ben ik zo hard uitgelachen en heb ik zoveel weerwoord gekregen; uitgelachen door deze verschrikkelijke schoonheid, en weerwoord van die verschrikkelijke tante.

Mijn enige rust vind ik in schilderijen en tekeningen. Marie houdt ook veel van schilderijen en tekeningen en lijkt er oprechte belangstelling voor te koesteren, zelfs een kennersoog te hebben. Dat deed bij mij de hoop rijzen – een klein sprankje dan – dat ze ook interesse voor mijn schilderskunst zou kunnen ontwikkelen. Een echtgenote die zich voor je kunst interesseert, die met je meegaat naar het atelier... maar ja, de modellen! Ik schilder bijna uitsluitend naar

model, zoals ik al eerder zei, en ik weet precies hoe vrouwen over schildersmodellen denken, daar heb ik Daudet niet voor nodig!

En Marie is ook nog eens een preuts puriteins meisje. Ze zou natuurlijk alleen op afgesproken dagen naar het atelier kunnen komen en wellicht leert ze er mettertijd begrip voor te hebben.

Dat de dag nog eens zou komen dat ik me in de echt wil laten verbinden. Maar geen enkele man kan aan het levenslot ontsnappen.

Ik geloof dat dat kind me al negen keer heeft afgewezen. Ze komt voortdurend met de meest absurde smoesjes en argumenten aanzetten: dat ik haar nog niet ken, dat we te veel zouden kibbelen, dat ik Frans ben en zij Amerikaans, dat ik meer om kunst geef dan om haar. Daarop verzekerde ik haar plechtig dat ik nog liever orgeldraaiër of bankbedienende werd dan haar te verliezen – en toen werd ze heel boos en stuurde me weer weg.

Vrouwen zijn uiterst onlogische wezens.

Ze stuurt me steeds weg en ik kom steeds weer terug.

Na ongeveer een maand van marteling zag ik haar, op een zwoele meiavond, toevallig bij het open venster in de geurige schemering zitten, zonder de tante.

Ze had bloemen in haar hand – het tuiltje bloemen dat ik haar had gestuurd – en daar keek ze naar, met haar krachtige, zuivere profiel dat zich scherp tegen de saffraangele lucht aftekende.

Ik liep stilletjes naar binnen en sloeg haar gade, in een van hoop en bewondering vervulde vervoering. En onder tussen zag ik een dikke parelmoeren traan op mijn viooltjes vallen.

Dat was genoeg.

Ik schoot op haar af, knielde naast haar neer en nam haar handen in de mijne. Ik drukte haar tegen me aan en riep jubelend uit: 'Je houdt van me! En ik... lieve hemel, ik hou zoveel van jou!'

En zelfs toen sputterde ze nog tegen. Voor de zoveelste keer zei ze dat ik haar nog niet kende, dat ze me nog moest vertellen dat... maar ik sloeg mijn armen om haar heen en kuste haar woorden weg, en zei: 'Je houdt van me, zoetelief, en ik hou van jou. De rest komt wel in orde.'

Daarop legde ze haar blanke handen op mijn schouders en keek me diep in de ogen.

'Ik geloof dat je gelijk hebt,' zei ze, 'en ik zal met je trouwen, Edward.'

Toen drukte ze haar gezicht tegen mijn schouder – dat gezicht van hartstocht en rozen – en zeiden we niets meer.

II

We zijn nu twee maanden verder en sinds veertien dagen ben ik een getrouwd man. De eerste week was hemels – en de tweede was hels. O mijn god! Mijn vrouw! Die jonge Diana in de dop... ik heb het een week verdragen. Ik heb mezelf gevreesd en geminacht. Ik heb mezelf gewantrouwd en verfoeid. Ik heb mezelf verraden en vervloekt. Wee mij, en ik vervloek haar, en hém, die ik vandaag zal vermoorden.

Het is nu drie uur. Ik kan hem pas om vier uur ombrengen want eerder is hij er niet.

Ik zit hier prettig, in deze tegenovergelegen kamer – erg prettig. Ik kan wachten en nadenken en recapituleren.

Laat me nadenken.

Ten eerste: hem ombrengen. Dat is makkelijk en snel geregeld.